

ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง

... สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

โดย

ดร.จิราภุ อิศรารถ ณ อยุธยา
ดร.ปริyanุช ธรรมปิยา

ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ดร.จิรายุ อิศrangกูร ณ อุดรฯ

ดร.ปริyanุช ธรรมปิยา

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ดร.จิรายุ อิศrangกูร ณ อุดรฯ ดร.ปริyanุช ธรรมปิยา

ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

กรุงเทพมหานคร : บริษัท ออล พริ้นท์ เซ็นเตอร์ จำกัด ;

๒๕๕๒. ๔๑ หน้า.

ISBN : ๙๗๘-๙๗๑-๔๒๕๕๗-๑๙-๑

พิมพ์ครั้งที่ ๑๖ : ๑,๐๐๐ เล่ม (มีนาคม ๒๕๖๒)

สงวนลิขสิทธิ์โดย : © ศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ห้ามผลิตเพื่อจำหน่ายในรูปแบบใดๆ แต่สามารถผลิตเพื่อแจกเป็นวิทยาทานได้
โดยทำจำนวนขออนุญาตmanyang

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ชั้น ๑๐ อาคารนราธิปพงศ์ประพันธ์

๑๑๙ ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๕๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๗๘๒ ๗๖๔๗ โทรสาร ๐ ๒๗๘๘ ๐๔๙๕

สารบัญ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๑

๑ หลักพอเพียง คือ หลักพัฒนาคนให้มีคุณภาพ
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๑

๒ ชีวิตพอเพียง คือ ชีวิตที่ก้าวหน้าไป
พร้อมกับความสมดุล

๙

๓ ตามรอยพ่อ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม
และความสุขที่ยั่งยืน

๒๕

๔ พัฒนาคุณภาพคน ให้มีคุณธรรมกำกับความรู้
คือ หัวใจของหลักพอเพียง

๓๑

บรรณานุกรม

๓๗

“เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy .....คำว่า Sufficiency Economy นี้ ไม่มีในต้นภาษาเศรษฐกิจ.
จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่
...Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในต้นรา
 เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่.....
 และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่า
 เรายังสามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการ
 เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศไทยและของโลกพัฒนาดีขึ้น.”

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
 ๒๗ ธันวาคม ๒๕๔๗)

ที่ วส 0003/18888

สำนักงานเลขานุการ

พระบรมมหาราชวัง กกม.10200

๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๒

เรื่อง พระราชบัญญัติวาระราษฎร์

เรียน ประธานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ถึงสืบ หนังสือที่ นร 1001/พ.01 ลงวันที่ 22 คุณภาพ 2542

สืงที่ส่งมาด้วย สำเนาบทความเรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่แก้ไขแล้ว

ตามที่ก้านขอให้ดำเนินการบังคับกฎหมายพระบรมราชโภเพยประชุม ราชวินิพิพ นบทความเรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งสำนักงานคอมมูนิเคชันการเมืองได้ออกกฎหมายในทางเศรษฐกิจและสานเสื่อม ฯ นำร่องกัน ประมวลและกันยังคงพระราชดำรัส เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำบทความสั่งกล่าวไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหานักงานฯ และทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป บัน្ត

ได้นำความการบังคับกฎหมายพระบรมราชโภเพยประชุม พระกฤษณาภานุรักษ์ ให้เป็นปฐมเกี้ยวพระราษฎร์ และการบังคับกฎหมายไปประดิษฐ์ ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต คำนี้ขอพระมหากรุณา

~~~~~  
~~~~~

(หน่มหลวงพิริยะวงศ์ เกษมศรี)

ราชเลขานุการ

กองการไม่ระบุตัวผู้

โทร.2253457 ๖๒ ต่อ 2315, 2316

เศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสซึ่งแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิต แก่พสกนิกรชาวไทย มาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพัน และสามารถอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาซึ่งถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบกฎมีคุ้มกันในตัวที่ดี พoSมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัย

ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกชั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกรักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก ได้เป็นอย่างดี

---

* ประมวลและกลั่นกรอง จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ชี้งพระราชทานในโอกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่เมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๗ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป

SUFFICIENCY ECONOMY

“**Sufficiency Economy**” is a philosophy bestowed by His Majesty the King to his subjects through royal remarks on many occasions over the past three decades. The philosophy provides guidance on appropriate conduct covering numerous aspects of life. After the economic crisis in 1997, His Majesty reiterated and expanded on the “Sufficiency Economy” in remarks made in December 1997 and 1998. The philosophy points the way for recovery that will lead to a more resilient and sustainable economy, better able to meet the challenges arising from globalization and other changes.

PHILOSOPHY OF THE “SUFFICIENCY ECONOMY”*

“**Sufficiency Economy**” is a philosophy that stresses the middle path as an overriding principle for appropriate conduct by the populace at all levels. This applies to conduct starting from the level of the families, communities, as well as the level of nation in development and administration so as to modernize

in line with the forces of globalization. “Sufficiency” means moderation, reasonableness, and the need of self-immunity for sufficient protection from impact arising from internal and external changes. To achieve this, an application of knowledge with due consideration and prudence is essential. In particular great care is needed in the utilization of theories and methodologies for planning and implementation in every step. At the same time, it is essential to strengthen the moral fibre of the nation, so that everyone, particularly public officials, academic, businessmen at all levels, adheres first and foremost to the principle of honesty and integrity. In addition, a way of life based on patience, perseverance, diligence, wisdom and prudence is indispensable to create balance and be able to cope appropriately with critical challenges arising from extensive and rapid socioeconomic, environmental, and cultural changes in the world.”

---

* *Unofficial translation.* A working definition compiled from remarks made by His Majesty the King on various occasions and approved by His Majesty and sent by His Majesty’s Principal Private Secretary to the NESDB on November 29, 1999

กรอบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักในการดำเนินชีวิตไปสู่ความเจริญก้าวหน้า พร้อมกับ ความสมดุลและมั่นคง เมื่อนำมาใช้บริหารจัดการตนเอง และการกิจงานที่บุคคลนั้นกำลัง กระทำอยู่อย่างส诚มีส่วนร่วม ยอมสำเร็จประโยชน์และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกรอบแนวคิดที่ต้องใช้ความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรม ใน การตัดสินใจ โดยคำนึงถึง ๓ หลักการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความเมตตาopl และ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และมุ่งที่จะทำให้ผลที่เกิดขึ้นนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าที่สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงใน ๔ มิติ ได้แก่ ด้านวัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

การทำงานใด ๆ ที่มุ่งให้ประสบผลสำเร็จอย่างราบรื่น

แต่ละบุคคลจำเป็นต้องใช้ความรู้ควบคู่กับคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

การตัดสินใจและการดำเนินการใด ๆ จะเป็นต้องยึด ๓ หลักการพอเพียงทุกครั้ง

พอประมาณ	เมตตาopl	มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี
<ul style="list-style-type: none"> พอเหมาะสม พอดี กับสภาพ ของตนเองคือ (ปัจจัยภายใน) พอควร สอดคล้อง กับ ภูมิสังคม (ปัจจัยภายนอก)	<ul style="list-style-type: none"> รู้สึก - ทำไม่ / เพราะเหตุใด รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง - วิชาการ กฎหมาย ความเชื่อ ประเพณี รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้าน ต่างๆ กว้าง - แคบ ใกล้ - ไกล	<ul style="list-style-type: none"> เต็มความพร้อมรับการ เปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ วางแผนรอบคอบ ไม่ประมาท เพื่อป้องกันอันตรายหรือ ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น

มุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและก้าวข้าม ห้าด้านวัฒน สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น
ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอ มี พอกินพอใช้
ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้
วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตาม
หลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพัฒนาและ
ปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้าง ค่อยเสริมความเจริญ
และฐานะเศรษฐกิจขึ้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...”

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗)

บทความนี้ นำเสนอครั้งแรกในการสัมมนา เรื่อง

“เศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้”

จากงานวิจัยขยายผลสู่ชุมชน”

จัดโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ในวันพุธที่สุดที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒

ณ โรงแรมรอยัล แม่โขง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

หลักพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

นับเป็นเวลา已久ว่า สามทศวรรษแล้วที่คำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)” ได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวาง เพื่ออธิบายความหมาย เกี่ยวกับ อนาคตของสังคมมนุษย์ และโลกที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วมกัน แต่แม้ในปัจจุบัน ก็ยังคงมีความพยายามอย่างต่อเนื่อง ที่จะหาแนวทาง และกลไก วิธีการดำเนินการ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนา ไปสู่ความยั่งยืน และเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม สาเหตุสำคัญ ประการหนึ่ง อาจเป็นเพราะสังคมโดยรวม ยังไม่สามารถมองทะลุให้เห็นถึง เหตุและปัจจัยสำคัญ ที่จะทำให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกัน ในการปรับเปลี่ยนวิถีการพัฒนา ที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างจริงจัง ทำให้เรื่องนี้เป็นประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ ที่นักวิชาการ และนักพัฒนาทั่วโลก ยังคงคิด หารือ เสนونอกัน

ว่า จะทำให้การพัฒนาที่ยั่งยืน เกิดขึ้นจริงๆ ได้อย่างไร

แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แปรเปลี่ยนมาจาก
คำนิยามของ World Commission on Environment and
Development (เอบด) ซึ่งได้เสนอแนะว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน
คือ รูปแบบของการพัฒนา ที่ตอบสนองต่อความต้องการ
ของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคต
ต้องประนีประนอม ยอมลดทอนความสามารถ ในการที่จะ
ตอบสนองความต้องการของตนเอง”

สำหรับประเทศไทยนั้น ได้นำเสนอคำนิยามของ
การพัฒนาที่ยั่งยืนจากมุ่งมองของประเทศไทย ในการประชุม^๒
สุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ นครโจဉันเนสเบอร์ก
ประเทศแอฟริกาใต้ เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๔๕ ว่า “การพัฒนา
ที่ยั่งยืนในบริบทไทย เป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็น
องค์รวมของทุกๆ ด้าน อย่างสมดุล บนพื้นฐานของทรัพยากร
ธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ด้วยการมีส่วนร่วม
ของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคราะห์ซึ่งกันและกัน
เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่าง
เท่าเทียม” ซึ่งเป็นข้อเสนอที่มีพื้นฐานมาจาก หลัก “ปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จ
พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ที่รัฐบาลได้
อัญเชิญมาเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาและบริหารประเทศ

ตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ จนถึงปัจจุบัน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้ประเทศไทยพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพ และยั่งยืน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้เกิดขึ้น ในช่วงเวลาที่ชาวโลก ทั้งนักวิชาการ และนักพัฒนา กำลังปรึกษา หารือ ถกเถียงกัน เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนา ที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน โดยจุดเด่นของหลักปรัชญา ที่เพิ่ม วิสัยทัศน์ มุ่งมองใหม่ ที่จำเป็น ในการทำให้เกิดวิถีการพัฒนา มุ่งสู่ความยั่งยืนมี ๔ ประการ คือ

(๑) การให้ความสำคัญกับ การพัฒนาที่สมดุล โดยเสนอแนวทางในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อ การพัฒนา ที่สามารถนำมาใช้ได้ ทั้งในระดับบุคคล องค์กร หน่วยงาน ตลอดไปจนถึงรัฐบาล ตั้งแต่การใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่อย่างสมดุล ทั้งทรัพยากรทางกายภาพ ที่เป็นวัตถุ เงินทุน ระบบนิเวศวิทยาต่างๆ ไปจนถึงทรัพยากรทางสังคม วัฒนธรรม ชนบทและเมือง ประเพณี ความเป็นอยู่ ค่านิยม และ การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไปพร้อมกับ ความสมดุล ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลง (Dynamic balance) มากกว่า การที่จะมุ่งขยายการเจริญเติบโตให้มากขึ้น เพียง มิติเดียว ดังที่เคยดำเนินมาในอดีต

(๒) การให้ความสำคัญกับเป้าหมายของกิจกรรมพัฒนาที่มุ่งเน้น ประโยชน์ส่วนรวม เนื่องจากลักษณะการมองโลกอย่างเป็นองค์รวมของปรัชญาฯ จึงให้ความสำคัญกับ ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของมนุษย์กับสรรพสิ่ง (คนกับวัตถุ / คนกับคน / คนกับธรรมชาติ / และคนรุ่นต่างๆที่สืบทอดชนชาติ ต่อๆ กันมา) จากมุ่งมององค์รวมดังกล่าว ทำให้ปรัชญาฯ นี้ มองว่า การกระทำการแต่ละบุคคล ในที่สุดแล้ว ย่อมส่งผล กระทบต่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวม ไม่ซักครู่ และไม่มากก็น้อย ฉะนั้น แต่ละคนจึงควรใส่ใจที่จะกำหนดเป้าหมายย่อยส่วนบุคคล ในทิศทางที่ สอดคล้องกับเป้าหมายที่ เป็นประโยชน์ส่วนรวม และในขั้นปฏิบัติ แต่ละบุคคลควรดำเนินการกิจกรรมให้ดีที่สุด เพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นๆ ภายใต้บริบทและข้อจำกัดของแต่ละคน (*Think global, act local.*) เพื่อให้เกิดทั้งประโยชน์ตน และ ประโยชน์ส่วนรวม ไปพร้อมๆ กัน

(๓) การให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ ก้าวหน้า ไปอย่างมั่นคง โดยเริ่มจากการพัฒนาฐานรากของสังคม (Foundation) คือ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ในระดับครอบครัวให้เข้มแข็ง พ่ออยู่พอกิน สามารถพึ่งตนเอง ได้ระดับหนึ่งก่อน แล้วจึงเพิ่มระดับการพัฒนา อย่างเป็นขั้น เป็นตอน (*step-by-step development*) เช่น การพัฒนาอย่าง อาชีพ การจัดการระบบการออม และสวัสดิการชุมชนต่างๆ

ไปจนถึงการพัฒนาในระดับเครือข่าย ที่ขยายสู่ สังคมและประเทศชาติ ในที่สุด ซึ่งการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากฐานรากนี้ จะทำให้ผลพวงที่เกิดจากการพัฒนาตอกย้ำแก่ ประชาชนส่วนใหญ่โดยตรง และเป็นแนวทางการพัฒนาที่ไม่เลี่ยงต่อการเกิดวิกฤต ล้มละลายทั้งระบบ อย่างที่เคยเกิดขึ้น ในหลาย ๆ ประเทศ

(๔) การให้ความสำคัญกับ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ (Quality of people) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้มีคุณธรรมกำกับความรู้ ในการดำเนินชีวิต จึงจะสามารถทำให้เกิดวิถีการพัฒนาสู่ความยั่งยืนได้ เพราะคนที่มีคุณภาพ จะสามารถใช้ สติ ปัญญา ในทางที่ถูกต้อง เป็นเหตุเป็นผล และใส่ใจ เรียนรู้ คิดค้น ปรับปรุง วิธีการ แนวทาง ในการจัดการทรัพยากรต่างๆ ให้เหมาะสม สมดุล และป้องกัน แก้ไข ข้อบกพร่อง เพื่อให้เกิดผลดีขึ้นเรื่อยๆ ทั้งต่อตนเอง และสังคมโดยรวม ในขณะเดียวกัน ซึ่งในที่สุดก็จะนำไปสู่ การพัฒนาที่ยั่งยืน นั่นเอง

หลังจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ๒๕๙๐ ประเทศไทยได้บทเรียนที่มีผลมาจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล และขาดเสถียรภาพ ขาดความใส่ใจในการพัฒนาคุณภาพคนในทุกระดับ อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง จนสภาวะวิกฤตส่งผลกระทบต่อ ความเป็นอยู่ของประชาชนในวงกว้าง จากบทเรียนในครั้งนั้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จึงได้กำหนดให้รัฐบาลต้องบริหารราชการแผ่นดิน ให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศไทยอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศไทยในภาพรวมเป็นสำคัญ (**มาตรา ๗๘ วรรค ๑**) รวมถึง รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (**มาตรา ๔๓**)

ในปัจจุบัน หน่วยงานราชการ องค์กรภาคเอกชน ชุมชน สถานศึกษา ประชาชนทั่วไป ฯลฯ ได้เริ่มน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการปฏิบัติภารกิจดำเนินธุรกิจ พัฒนาอาชีพ และดำเนินชีวิต กันอย่างกว้างขวาง

และไม่ใช่แต่เฉพาะชาวไทยเท่านั้น ที่ควรยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการดำเนินชีวิต หรือในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ ชาวโลกทุกคนก็สามารถใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อทำให้เกิดประโยชน์และความสุข ในการดำเนินชีวิตได้เช่นเดียวกัน ดังคำกล่าว ประกาศราษฎร์ของ นายโศฟี อันนัน อดีตเลขาธิการสหประชาชาติ ในครั้งที่ทูลเกล้าฯ ถวายรายงาน “ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๗ ณ พระราชวังไกลังวัล
อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ความต่อนหนึ่งว่า

“...ด้วยพระราชสม谩รถในการเป็นนักคิดของ
ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทำให้นานาประเทศตื่นตัวในการ
ปรับรูปแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามแนวทางพระราชนิรัชญา
“เศรษฐกิจพอเพียง” ที่ซึ่งแนวทางการพัฒนา ที่เน้น
ความพอประมาณ การบริโภคด้วยสำนึกรักในคุณธรรม ความ
รับผิดชอบอย่างเป็นเหตุเป็นผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี
พอที่จะต้านทาน และลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ
ซึ่งพระราชนิรัชญา ที่เป็นคุณบุกรายิ่ง ต่อการพัฒนาในยุค
ปัจจุบัน ที่ประสบกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จาก
กระแสโลกาภิวัตน์ และด้วยพระราชนิรัชญาดังกล่าว นี้
สหประชาชาติจึงมุ่งเน้นเพียรพยายาม ที่จะส่งเสริมแนวทาง
การพัฒนา ที่ให้ความสำคัญต่อคน และความอยู่ดีมีสุข
ของประชาชนอย่างยั่งยืน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์นี้
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีปณิธานที่จะส่งเสริมประสบการณ์
และแนวทางปฏิบัติ ในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
อันทรงคุณค่าอย่างหาที่สุดมิได้ของพระองค์ท่าน มาช่วย
จุดประกายแนวทางความคิด สร้างนานาประเทศ ในโอกาสนี้
ข้าพระพุทธเจ้ามีความปลื้มปึ้มใจ และภาคภูมิใจ ทูลเกล้าฯ

ถาวร รายงานความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ แต่
ให้ฝ่าละอองธุลีพระบาท”

บทความนี้ จะกล่าวถึงคุณลักษณะเด่นของปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียง ในการทำประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนา
ตนเอง ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ให้เกิดผลอย่างยั่งยืน โดยเน้นที่
การพัฒนาที่สมดุล การพัฒนาที่ก้าวหน้าไปอย่างมั่นคง
โดยเริ่มจากฐานราก อย่างเป็นขั้นเป็นตอน การกำหนดเป้าหมาย
เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการพัฒนาคุณภาพคนให้มีคุณธรรม^๑
กำกับความรู้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถอุ้มชูตัวเองได้
อย่างเต็มภาคภูมิ ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นหัวใจหลักของการใช้ชีวิต
พอเพียง ตามรอยพ่อ

ชีวิตพอเพียง คือ ชีวิตที่ก้าวหน้าไป พร้อมกับความสมดุล

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัส ชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี ด้วยถ้อยคำที่ยาวไกล และลึกซึ้งยิ่งกว่านักพัฒนา หรือนักวิชาการใดๆ จะมีสติปัญญาเสมอเมื่อ้อนได้ ดังพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสของพระองค์ นับตั้งแต่ปี ๒๕๑๖ เป็นต้นมา ที่ได้ทรงเน้นย้ำ แนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อให้รอดพันวิกฤต และแนวทางการพัฒนาให้ก้าวหน้าไปอย่างเป็นขั้นตอน บนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง มีคุณธรรมกำกับความรู้ เพื่อให้คนส่วนใหญ่ พ้ออยู่ พอกิน พอมี พอยใช้ และทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าไปอย่างสมดุล ภายใต้กระแสโลกภัยตัน ที่มากับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบต่างๆ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นทั้งหลักคิด และแนวทางปฏิบัติตน ของแต่ละบุคคล และองค์กรในทุกระดับ โดยคำนึงถึง ๓ หลักการ ได้แก่ (๑) ความพอประมาณกับศักยภาพของตนเอง และสภาวะแวดล้อม ตามความเป็นจริง (๒) ความมีเหตุมีผล บนพื้นฐานความถูกต้อง และ (๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง คือ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ที่ต้องประสบกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ตลอดเวลา และการที่จะ คิด พูด ทำ อย่างพอเพียงได้นั้น จะเป็นจะต้องใช้ความรู้ต่างๆ อย่างถูก หลักวิชาการ ด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของจิตใจ และการดำเนินชีวิต คือ สามารถสร้างจักษณ์และผิดชอบชั่วดี ละอายที่จะทำความชั่ว เกรงกลัวต่อผลจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องตามกำหนดของคอลองธรรม ใช้สติ ปัญญา พิจารณา ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ในการทำอะไร ที่ไม่เบียดเบียน หรือก่อโภษให้เกิดกับผู้อื่นหรือสังคม เห็น คุณค่าของการแบ่งปัน ช่วยเหลือ อื้อเพื่อเพื่อแผ่ แก่ผู้อื่น และชีวิตอื่นๆ เห็นความสำคัญของการร่วมมือปรองดองกัน ในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วน ต่างๆ ของสังคมให้มีความสามัคคี มีความเพียรที่จะร่วมสร้างสรรค์พลังในทางบวก อันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายใต้ กระแสโลกกว้าง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม

เศรษฐกิจ ด้านสังคม ชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ต่างๆ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือ หลักพอเพียง เป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลาง ที่ไม่สูญเสียไปข้างใดข้างหนึ่ง เป็นวิธีการที่เน้นการรักษาความสมดุลในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ บนพื้นฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องอย่างเป็นเหตุเป็นผล และไม่ประมาท ไม่เสียเงิน เป็นหลักการที่สอดคล้องกับ วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา อันเป็นคำสอนที่เป็นสากล ทันสมัยตลอดเวลา เพราะเป็นคำสอนให้มนุษย์สามารถนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย แม้ในยุคปัจจุบัน ในการปฏิบัติตนในทุกมิติชีวิต ทุกภาคส่วน และทุกด้านของการพัฒนา เพื่อสังคมส่วนรวมจะได้อยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุข และเจริญก้าวหน้าไปอย่างมั่นคง และยั่งยืน

การใช้ชีวิตตามหลักพอเพียง หรือ ชีวิตพอเพียง นั้น หากมีความเข้าใจองค์ประกอบพื้นฐานของหลักปรัชญาฯ อย่างถูกต้อง และชัดเจน ก็จะสามารถนำไปปรับใช้ได้ ในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ และความสุขได้

๒.๗ ความพอเพียงของทรัพยากรด้านต่างๆ ในการพัฒนาสู่ความยั่งยืน

ในขณะที่ หลักเศรษฐศาสตร์ หรือทฤษฎีการพัฒนาทั่วไป ให้ความสำคัญกับทุน (Capital) ทรัพยากรมนุษย์ (Labour) และเทคโนโลยี (Technology) ในการเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต และบริการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และในช่วงทศวรรษ ๒๕๖๐ นักพัฒนาและนักวิชาการ จึงได้เพิ่มทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) เข้าไปเป็นอีกส่วนประกอบหนึ่งของปัจจัยการผลิต ซึ่งเป็นผลมาจากการแสวงหาความสนใจ การพัฒนาที่ยั่งยืน ในโลก และต่อมา หลังจากที่ธนาคารโลก ได้ให้ความสนใจพิเศษในเรื่อง ทุนทางสังคม (Social capital) โดยได้รับอิทธิพลทางความคิดจากบทความที่มีชื่อเสียงของ Robert D. Putnum (๑๙๙๕) ปัจจัยทางด้านสังคม ก็เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่ทางการพัฒนาให้ความสำคัญ

กรอบแนวคิดภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้เพิ่มอีกปัจจัยหนึ่ง คือ ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม เพื่อให้วิธีการพัฒนาได้ตระหนักถึงความสำคัญ โดยเน้นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบใน ๔ ด้าน ได้แก่ วัฒน ลั งค์ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม อย่างเป็นองค์รวม คือไม่แยกส่วนแต่เชื่อมโยง ลั งพันธุ์กัน อย่างเป็นเหตุเป็นผล ตามหลักอิทธิปัจจัยต่างๆ ของพระพุทธศาสนา องค์ประกอบทั้ง ๔ ด้าน

เป็นทั้งปัจจัยที่ใช้ในกระบวนการผลิต การบริการ และ ในขณะเดียวกัน ก็เป็นปัจจัยที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา จึงกล่าวได้ว่า คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือทั้งเป็นผู้กระทำ และได้รับผลของการกระทำ จากการมีปฏิสัมพันธ์กับองค์ประกอบเหล่านี้ รายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ มีดังนี้

(๑) **วัตถุ หมายถึง วัตถุต่างๆ เชิงกายภาพ ที่มนุษย์สร้าง หรือ ประดิษฐ์ขึ้น เช่น วัตถุดิบ สิ่งของ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องใช้ในสอยอาหาร เสื้อผ้า อารณ์ที่อยู่อาศัย ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะผลิตไว้ใช้เองได้ หรือใช้วิธีแลกเปลี่ยนกันดังเช่น ในอดีต ในยุคปัจจุบัน ก็สามารถซื้อขายมาเพื่อบริโภคได้โดยเงินทุน องค์ประกอบนี้ จึงเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจ หรือ เงินทุน (ในความหมายแคบ) เป็นหลัก แต่ในกระบวนการผลิตวัตถุต่างๆ เหล่านี้ ก็จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรด้านอื่นๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด เป็นปัจจัยประกอบร่วมด้วย**

(๒) **สิ่งแวดล้อม** รวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ของชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลก โดยรวม ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ ของทรัพยากรดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ ความหลากหลายทางชีวภาพ ความเป็นปกติของภูมิอากาศ กระแส/ทิศทางลม คลื่น พลังงานแสงอาทิตย์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินี้ นอกจากจะเป็นปัจจัย

ในการผลิตและบริการแล้ว ยังเป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญและ
จำเป็นในการดำรงชีวิต และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และ
สิ่งมีชีวิตทั้งหลายบนโลก การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร
ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม จึงควรเป็นไปด้วยความเคารพ
และระมัดระวัง ด้วยความรับผิดชอบต่อคนรุ่นหลัง ที่จำเป็น
ต้องพึ่งพาทรัพยากรต่างๆ เหล่านี้ ในการดำรงชีวิต เช่นกัน

(๓) สังคม หมายถึง สภาพการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ความสัมพันธ์ของคนในสังคม เช่น การไว้เนื้อเชื่อใจกัน การช่วยเหลือ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ การมีวินัย เคราะห์กว้าง เกณฑ์ระเบียบ กติกาการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเคร่งครัด การมีกฎหมาย และระบบยุติธรรม ที่เข้มถึกได้ว่าเป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ การมีความผูกพัน รักใคร่ สามัคคี ป้องดองของหมู่คณะและในสังคม การมีสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง เช่น ครอบครัวอบอุ่น เครือญาติสามัคคี การจัดระบบสวัสดิการทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ทั้งเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ที่พัฒนาขึ้นมา เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ในยามวิกฤต ให้กับสมาชิกในสังคม เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะมีตัวอย่างให้เห็นอยู่มากมาย ในหลาย ๆ ประเทศ ทั้งในอดีตและปัจจุบันว่า ปัจจัยทางด้านสังคม เป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการพัฒนา เพราะการพัฒนาไม่ว่าจะด้านใดๆ จะไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี

หรือ رابรื่น หรือไม่สามารถนำมาซึ่งประโยชน์ และความสุข อย่างต่อเนื่องได้ หากสังคมอ่อนแ Everett พื้นฐานจิตใจของคน ในสังคมไม่ตั้งอยู่บนหลักศีลธรรม กว้างหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์ คนไม่สามัคคีกัน เป็นต้น

(๔) **วัฒนธรรม หมายถึง วิถีการดำเนินชีวิต และการดำรงชีวิต ซึ่งรวมถึง ความเชื่อ ศาสนา ระบบคุณค่า ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมการกิน อาหารพื้นเมือง การอยู่ของผู้คน การรักษาสุขภาพ การแต่งตัว ชนบทธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ การแสดง โบราณสถาน ต่างๆ เป็นต้น วัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างมากในการบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ ความเป็นตัวตน การดำรงอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลาย อย่างมีศักดิ์ศรี นอกจากวัฒนธรรมจะเป็นต้นทุนสำคัญ ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ทั้งในการผลิต การให้บริการ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีคุณลักษณะเฉพาะ (Product identity / differentiation) แล้ว ในระยะยาว การพัฒนาที่สมดุลนั้น ควร สอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ ค่านิยม ความเชื่อ ของคน ในท้องถิ่น แล้วจึงค่อยๆ ต่อยอดพัฒนา ปรับปรุงให้เหมาะสม กับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้วิถีการพัฒนา สร้างความแตกแยก หรือความแบกลแยก ขึ้นในสังคม และในขณะเดียวกัน ก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการพัฒนา ที่ดำเนินไว้ซึ่งวัฒนธรรม เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น/**

ชุมชน/ชนชาติ ไม่ให้ถูกกลืนหายไป

นักวิชาการทางด้านเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม (จัตุรพิทย์, ๒๕๔๒) แสดงความเห็นในเรื่องนี้โดยสรุปว่า "...สินทรัพย์ของประเทศไทยนั้น ไม่ใช่สิ่งของที่จับต้องได้อย่างเดียว แต่คือ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม คุณค่า และปัญญาของชาวไทยเรา ไทยเป็นประเทศที่ร่วมร่ายทางประวัติศาสตร์ มีวัฒนธรรมอัน เก่าแก่ อุดมด้วยน้ำใจไมตรี และมีชั้นติธรรม สืบเนื่องมาหวานาน ชุมชน และวัฒนธรรมชุมชน คือสินทรัพย์ที่มีค่าสูงยิ่งของประเทศไทย คือรากฐานของเศรษฐกิจแห่งชาติ..." นอกจากนี้แล้ว ในปฏิญญาแห่งสหสวรรษ (Millennium Declaration) ประเทศไทยสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ต่างก็ตกลงกัน ที่จะให้ความสำคัญต่อ การให้เกียรติ และเคารพวัฒนธรรม ที่แตกต่าง เนื่องจาก ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติที่มีคุณค่ายิ่งของมนุษยชาติ ("Human beings must respect one other, in all their diversity of belief, culture and language. Differences within and between societies should be neither feared nor repressed, but cherished as a precious asset of humanity." - United Nations, ๒๐๐๐.)

๒.๒ ใช้หลักพอเพียง ๓ หลักการ เพื่อจัดการทรัพยากรอย่างสมดุล

ดังได้กล่าวในข้างต้นแล้วว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นทั้งหลักคิด และแนวทางปฏิบัติตน โดยยึด ๓ หลักการ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีค่าทั้ง ๔ ด้าน ให้เป็นไปอย่างสมดุล เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ก็ต้องยึด ๓ หลักการนี้ เป็นแนวทางในการตัดสินใจ และ การกระทำ ดังนี้

(๑) **ความพอประมาณ** หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นทุนเดิม ของตนเอง หรือภายในท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ก่อนที่จะแสวงหา ทรัพยากร แหล่งทุน วัตถุดิบ หรือ สิ่งของ บริการ ต่างๆ จากภายนอก จึงจะเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะสม พอควร กับ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น - ภูมิสังคม-- เป็นการส่งเสริม ให้เกิดการพัฒนาจากภายใน โดยสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น ชุมชน ก่อน แล้วจึงค่อยขยาย เข้ามายังกับภายนอก อย่างเป็นขั้นตอน ตามความจำเป็น

ส่วนการใช้ทรัพยากรนั้น ก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็น สถานะของตนเอง สถานการณ์แวดล้อมต่างๆ ว่าเหมาะสมสม

หรือไม่ โดยรักษาระดับของความพอประมาณ ไม่มากเกิน ค้กภาพ และก็ต้องไม่น้อยเกินไปจนขาดแคลน หรือ ไม่เพียงพอที่จะดำเนินการให้เกิดประโยชน์ได้ โดยการใช้ อย่างมืออาชีพ รู้คุณค่า ดูแลรักษา พัฒนาต่อยอด ให้เพิ่มพูน และดีขึ้นๆ ขึ้น ซึ่งการจะตัดสินว่าอยู่ในระดับพอประมาณนี้ จำเป็นต้องคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่ และจำเป็นต้องใช้ ทั้ง ๔ ด้าน ตามที่กล่าวข้างต้น โดยอาศัยความรอบรู้ ความ รอบคอบ ในการวางแผน และตัดสินใจ และต้องอยู่บนพื้นฐาน ของคุณธรรมด้วย เช่น ไม่เบียดเบี้ยนตนเองและผู้อื่น ไม่ทำให้ สังคมเดือดร้อน และไม่ทำลายธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตั้งมั่น อยู่บนพื้นฐานความเชื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น

(๒) **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการ เรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง ความ เป็นจริง ตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ค่านิยม ที่ดีงาม โดยพิจารณาจาก เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น จากการกระทำนั้นๆ ทั้งในระยะสั้น ระยะยาว ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและส่วนรวม อย่างรอบคอบ

การคิดพิจารณาแยกayers ให้เห็นถึงความเชื่อมโยง ของเหตุปัจจัย ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นระบบ จะช่วยให้

บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีข้อผิดพลาดน้อย และเข่นเดียว กัน การที่จะวางแผน ดำเนินการ หรือจะทำอะไรอย่างสมเหตุสมผลได้นั้น ต้องอาศัยความรอบรู้ มีความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ที่จะจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ และแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ มีความรอบคอบในการคิด พิจารณา ตัดสินใจ โดยใช้สติ ปัญญา ด้วยความตั้งมั่นของจิต ที่มีคุณภาพ ในทางที่ถูกที่ควร

(๗) การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงที กล่าวโดยย่อ คือ การที่เห็นว่าทุกอย่างไม่แน่นอน มีความเป็นไปได้ที่จะแปรปรวน ผันผวน เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จะนั่น การที่จะทำอะไร ก็ตาม ต้องไม่เสี่ยง ไม่ประมาท คิดถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น และเตรียมต้นเองและผู้ที่เกี่ยวข้องให้มีภูมิคุ้มกันทันท่วงที ตัวเองได้ เตรียมวิธีการทำงานในรูปแบบต่างๆ ให้พร้อม ที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จะได้สามารถดำเนินการกิจต่อไปได้ โดยไม่ลุกหลัก ต้องหยุดชะงักกลางคัน และนำมาซึ่งความต่อเนื่องของการพัฒนาในระยะยาว

๒.๗ มุ่งพัฒนาให้มั่นคง เริ่มจากสร้างฐานรากที่เข้มแข็ง และก้าวหน้าไปอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

เนื่องจากพื้นฐานประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม
ประชากรส่วนใหญ่ต้องพึ่งพิงการผลิตภาคเกษตรเพื่อการ
ดำรงชีวิต เมื่อประเทศไทยเริ่มเข้าสู่ยุคพัฒนา พระบาทสมเด็จ
พระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีความห่วงใยเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นคน
ส่วนใหญ่ของประเทศไทย ว่าอาจจะถูกกลั่นแกล้งจากยุทธศาสตร์
การพัฒนา และภายเป็นเหตุของการพัฒนาไปในที่สุด
ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้ทรงทำการค้นคว้าทดลองโครงการ
ด้านการเกษตรหลายโครงการ ในพื้นที่บริเวณรอบฯ พระราชวัง
จิตรลดารโหฐาน โดยมีจุดเน้นอยู่ที่การค้นหาเทคโนโลยี
ตลอดจนวิธีการที่เหมาะสม กับการนำไปประยุกต์ใช้ สำหรับ
เกษตรกรรายย่อยในประเทศไทยซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นโครงการ
อันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๓,๐๐๐ โครงการทั่วประเทศ

แม้ว่าโครงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่มีความหลากหลาย
แตกต่างกันไป แต่จุดเน้นที่สำคัญ คือ การทำการเกษตรในระดับ
ครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ในขั้นต้น
ซึ่งจะเป็นรากฐานทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในที่สุด กล่าวคือ
ทำให้ครอบครัวเกษตรกรสามารถอยู่ได้อย่างพออยู่พอ กิน และ
ลดความเสี่ยง จากต้องพึ่งพาคนที่มีความไม่แน่นอน และ

จากการปลูกพืชเพียงไม่กี่ชนิด รวมทั้งมีความเสี่ยงจากความผันผวนของตลาด ซึ่งต่อมาในปี ๒๕๓๗ แนวพระราชดำรินี้ได้พัฒนามาเป็นทฤษฎีใหม่ ๓ ขั้นตอน ที่พระองค์ได้ทรงแสดงให้เห็นถึงตัวอย่างของการพัฒนาจากระดับฐานรากให้มั่นคงอย่างเป็นขั้นตอน ในภาคเกษตร ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัว ที่สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยา เพื่อให้พอยู่พอกิน สมควรแก่อัตราภัย ในระดับที่ประทายด และเสี่ยงครอบครัวได้ โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วน เพื่อ (๑) ชุดบ่อสำหรับเก็บน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูกในช่วงฤดูแล้ง และใช้เลี้ยงปลา (๒) ปลูกข้าวให้พอเพียงสำหรับการบริโภคในครอบครัวตลอดทั้งปี (๓) ปลูกไม้ยืนต้น สร้างผลไม้ และพืชผลอื่นๆ และ (๔) ไว้เป็นบริเวณที่อยู่อาศัยปลูกพืชสวนครัว และเสี่ยงสัตว์เพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนโดยมีการพื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การควบคุมวัชพืช ตลอดจนการควบคุมแมลงศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติทั้งหมด เป็นระบบการผลิตที่เน้นการเก็บกู้ลกัน ระหว่างสัตว์เสี่ยงและพืชผล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสามารถนำไปปรับใช้ได้ในทุกภูมิภาคให้เหมาะสมกับสภาพของดิน น้ำ และชนิดของพืชซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง

แนวทางการจัดสรรงบประมาณที่หลากหลายในลักษณะที่เกื้อกูลกันตามหลักธรรมาธิคติังกล่าวนี้ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการการเกษตรของไทยในช่วง ๕๐ ปีที่ผ่านมา เพราะหลักเลี้ยงการปลูกพืชเชิงเดียว ที่ต้องพึ่งพาสารเคมีตลอดเวลา ทำให้คุณภาพดินเสื่อม ทั้งยังให้ผลกำไรต่ำ และเสี่ยงกับความไม่แน่นอนของตลาด นอกจากนี้ ยังช่วยแก้ปัญหาของการขาดแคลนน้ำ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น จึงเป็นวิธีการที่จะทำให้เกษตรกรมีชีวิตมั่นคงสามารถเลี้ยงตัวเองได้แต่พระองค์ก็ทรงยอมรับว่า ทฤษฎีใหม่นี้ “ปฏิบัติลำบาก เพราะผู้ที่ปฏิบัติต้องมีความเพียรและต้องอดทน” อย่างไรก็ตี การทำเกษตรในลักษณะนี้ จะทำให้มีส่วนเกินของผลผลิตในระยะยาวมากกว่าความจำเป็นที่จะบริโภคภายในครอบครัว และส่วนเกินดังกล่าวสามารถนำไปแลกเปลี่ยนซื้อขายในตลาดท้องถิ่น ทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น

ขั้นตอนที่ ๒ มีเป้าหมายอยู่ที่สร้างความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับชุมชน ด้วยการนำเอาผลผลิตส่วนเกินของครอบครัวต่างๆ มาจัดการร่วมกันในระดับชุมชน และยึดหลักการแบ่งงานกันทำ และการช่วยเหลือกันเพื่อให้ประยุตและคุ้มทุน ซึ่งจะทำให้เกิดการเพิ่มผลผลิตและทำให้มีสินค้าและบริการใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น การพึ่งตนเองในระดับชุมชนสามารถทำได้หลายทาง โดยการ

รวมกลุ่ม หรือร่วมมือกันในรูปสหกรณ์ เพื่อจัดการการผลิต การตลาด และพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดตั้งกลุ่มการผลิตร่วมกัน ธนาคารข้าว/โค/กระเบื้อง กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน ศูนย์บริการสุขภาพชุมชน กลุ่มมาปนกิจ ชุมชน เป็นต้น เป็นการสร้างความสามัคคีภายในท้องถิ่น และ เตรียมความพร้อมก่อนก้าวสู่โลกภายนอก โดยยังคงยึดหลักการ ใช้ความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก แม้ว่า ในขั้นนี้ การแลกเปลี่ยนกับภายนอกจะเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังคง ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนกันเองภายในชุมชน เพราะ ช่วยประหยัดค่าขนส่ง และค่าการตลาด ต่างๆ

ขั้นตอนที่ ๓ ติดต่อสัมพันธ์กับระบบตลาด และ เศรษฐกิจภายนอก เพื่อจุดประสงค์ต่างๆ เช่น จำหน่ายผลผลิต ส่วนเกิน และสิ่งท้าเทคโนโลยี และทรัพยากรจากภายนอก มาใช้ในกิจการของชุมชน เช่น การสร้างโรงสีข้าว ใช้บริการ ลินเชื่อธนาคาร และสถาบันการเงิน ตลอดจนสถาบันทาง เศรษฐกิจอื่นๆ และถ้าหากชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น ก็อาจจะมีการเจรจาต่อรองความร่วมมือกับบริษัทธุรกิจ เพื่อ ประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย

การพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ตามแนวทางทฤษฎี ใหม่ ๓ ขั้นนี้ หมายที่สุดแล้ว จะนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคง อย่างต่อเนื่อง และเจริญก้าวหน้าไปสู่ระดับการพัฒนาที่สูงและ ซับซ้อนขึ้น

“....เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ให้ก้าวหน้าไปอีก ไม่ใช่ว่าเพียงแต่ปลูกข้าวให้มีพอกิน ..มันต้องมีพอที่จะตั้งโรงเรียน มีพอก็จะมีแม่แต่ศิลปะ....ก็จะถือว่าประเทศไทย เป็นประเทศที่เจริญในทุกทาง เจริญในทางไม่หว่า มีกิน คือไม่จน แล้วมีกินแล้วก็มีอาหารใจ อาหารที่จะเป็นศิลปะหรืออะไรอื่นๆ ให้มากๆ..”

(พระราชนำรัสเนื่องในโอกาสสัมเฉลิมพระชนมพรรษา :
๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖)

๓

ตามรอยพ่อ^{เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และความสุขที่ยั่งยืน}

หลังจากที่แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงตัวอย่าง และผลที่เกิดขึ้น ในทางปฏิบัติ ในระดับต่างๆ ได้รับการเผยแพร่ขยายไปในวงกว้าง ทำให้เกิดความสนใจ มากขึ้น ตลอดจนนำไปประยุกต์ใช้ในภาคส่วนต่างๆ เพิ่มมากขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังจากที่มีการเผยแพร่ผ่านหนังสือ “รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี ๒๕๕๐ : เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน” ที่จัดพิมพ์โดย สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme) ทำให้แนวความคิดการพัฒนา ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน มีความลุ่มลึกมากขึ้นอีก ระดับหนึ่ง เนื่องด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ความ

สำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาด้านความรู้ทางวิชาการ ที่เน้นการฝึกให้มีความรอบรู้ ใช้ความรอบคอบ และความมั่นใจใน การใช้ความรู้ ควบคู่ไปกับ การพัฒนาในด้านคุณธรรม ให้เห็นถึงประโยชน์ที่แท้จริง ตือ ประโยชน์ในระยะยาว ผ่านการสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบการอยู่ร่วมกันในสังคม การใช้ทรัพยากรของสังคม/โลก โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เพราะท้ายที่สุดแล้ว ในระยะยาว การกระทำได้ ก็ตาม จะส่งผลกระทบต่อส่วนรวม และย้อนกลับมากระทบต่อส่วนบุคคลในที่สุด

๓.๗ การเห็นคุณค่าของประโยชน์ส่วนรวม

มนุษย์เราไม่สามารถอยู่คนเดียวในโลกได้ จำเป็นต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งการจะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมนั้น จำเป็นต้องมีความเข้าใจถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของแต่ละคน ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว รวมถึงผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน ส่วนรวม และท้ายที่สุด ผลกระทบที่ย้อนกลับมาหาตนเองในที่สุด และเนื่องจากทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด สภาพแวดล้อมทางสังคม/สิ่งแวดล้อม ในโลก มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่แน่นอน การที่จะตัดสินใจทำกิจกรรมอะไรก็ตาม เช่น การผลิต การบริโภค

การลงทุน การเดินทาง การเลือกแหล่งที่อยู่อาศัย ฯลฯ จึงควร
จำเป็นต้องมีหลักยึด ในการตัดสินใจ และการปฏิบัติ ซึ่งหาก
เป้าหมายของแต่ละคน คือประโยชน์และความสุขที่แท้จริงแล้ว
ก็ควรดำเนินชีวิตตามหลักพ่อเพียง โดยมีหลักในการตัดสินใจ
เชิงเป้าหมายที่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว (ความยั่งยืน)
โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม และคำนึงถึงความสมดุล
ของการใช้ทรัพยากรต่างๆ

การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เริ่มตั้งแต่การใช้
ทรัพยากรต่างๆ เพื่อการดำเนินชีวิต โดยการพิจารณาอย่าง
รอบคอบ ก่อนที่จะดำเนินการใดๆ ในการตัดสินใจเลือก หรือ
จัดลำดับความสำคัญในสิ่งที่จะทำ ทรัพยากรที่จะใช้ วิธีการ
ที่จะดำเนิน ว่าจะส่งผลกระทบต่อส่วนรวม และต่อตนเอง
ในระยะยาวอย่างไร และหากมีส่วนร่วมในการพิจารณา
ดำเนินโครงการ หรือ กิจกรรมพัฒนาชุมชน/สังคม ก็ควรใช้
หลักพ่อเพียง คือ มุ่งให้เกิดประโยชน์กับคนส่วนใหญ่ หรือ
ประโยชน์ส่วนรวม เป็นหลัก โดยจัดลำดับความสำคัญตาม
ความเร่งด่วน และความจำเป็นของปัญหา คำนึงถึงความคุ้มค่า
ของการใช้ทรัพยากรและการลงทุน หากกว่าการวัดด้วยตัวเลข
ผลกำไร หรือรายได้ที่จะเกิดขึ้นอย่างเดียว ตามหลักเศรษฐศาสตร์
ทั่วไป

เมื่อแต่ละคน สามารถดำเนินชีวิตพอเพียงในระดับบุคคลได้แล้ว ก็ควรให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเริ่มจากการให้ การแบ่งปัน แก่ผู้ที่ยังขาด ยังขาดสนับสนุนอยู่ในสังคม ทั้งวงแคร์และวงกว้าง ตามกำลังที่ แต่ละคนมี การไม่เบียดเบี้ยนกัน การให้ การแบ่งปัน การมีไมตรีจิต เอื้อเพื่อเพื่อแผ่ต่ออันของคนในสังคม เป็นพื้นฐานของความไว้ใจกันว่า สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ ช่วยเหลือกันได้ ในยามที่จำเป็น ซึ่งจะทำให้สังคมโดยรวม สามารถอยู่ได้อย่างสงบสุข มีความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินในเบื้องต้น เพราะเมื่อมีการช่วยเหลือบุคคลที่ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการครองชีพ โอกาสที่คนจะประกอบอาชญากรรม กระทำการผิด เพราความบีบคั้นที่ต้องแสวงหาปัจจัยพื้นฐานมาดำเนินชีวิต ก็จะน้อยลง และนำไปสู่ความสามัคคี และความเข้มแข็ง ในที่สุด

๓.๒ เรียนรู้หลักการทำงาน เพื่อดำเนินตามรอยพ่อ

การมุ่งประโยชน์สุขส่วนรวม เป็นเป้าหมายหลักในการทำงาน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่นเดียวกับการคิดอย่างเป็นองค์รวม มองเชิงระบบ เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยง ของ เหตุ ปัจจัย ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต

และการพัฒนา ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ส่วนรวมในทางปฏิบัติจริง เราสามารถเรียนรู้แนวทาง หรือวิธีการทำงานได้จากหลักการทำงานต่างๆ ของพระองค์ท่านได้ ยกตัวอย่าง เช่น

■ **การศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ** เพื่อให้รู้ว่า เรามีทรัพยากรอะไรบ้าง ทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ หรือมีปัญหาอย่างไร เป็นการรู้จักตนเองให้ดีก่อน อย่างรอบรู้ จะได้ตัดสินใจเลือกเส้นทางพัฒนา องค์กร/ชุมชน/สังคม/ประเทศชาติ ได้อย่างเหมาะสมกับสถานภาพ ในแต่ละปัจจุบัน ตามความเป็นจริง

■ **เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม** จากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรอบคอบ ตลอดจนสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และรับผิดชอบร่วมกัน ในกระบวนการพัฒนา แต่ละคนจะได้มีความกระตือรือร้น สนใจ ใส่ใจ ในปัญหาและแนวทางการพัฒนาชุมชน รวมถึงผลที่จะเกิดขึ้น ทั้งต่อตนเอง และส่วนรวม

■ **การพัฒนาให้เป็นไปอย่างเป็นขั้นตอน** เพื่อให้สามารถรักษาสมดุลในแต่ละย่างก้าวของการพัฒนาได้ เพราะการพัฒนานำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และมหุโทษมีศักยภาพในการเรียนรู้ และปรับตัวต่างกัน การที่จะทำให้ประโยชน์ของ

การพัฒนากระจาดสู่ส่วนรวม ให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น
จำเป็นต้องคำนึงถึงพื้นฐาน ศักยภาพ และสถานการณ์
สิ่งแวดล้อม ในแต่ละช่วงเวลา และค่อยๆ ต่อยอดการพัฒนา
ให้ก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ จากฐานรากตามความเป็นจริง อย่าง
เหมาะสม เพื่อให้การพัฒนามีความมั่นคง ชุมชนและสังคม
มีความเข้มแข็ง ไม่เกิดความแตกแยกในสังคมบันเลี้ยวทาง
การพัฒนา

พัฒนาคุณภาพคน ให้มีคุณธรรมกำกับความรู้ คือ หัวใจของหลักพอเพียง

การพัฒนาคน ที่เน้นคุณภาพคน ด้านคุณธรรม คือ ทำสิ่งที่ถูกต้อง อย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อการอยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุข ควบคู่ไปกับการใช้สติปัญญา ให้เกิดความรอบรู้ รอบคอบ นี้ เป็นประเด็นใหม่ของการพัฒนาคน ที่ยังไม่มีแนวคิด หรืออุดมสมญากล่าวว่า “...เศรษฐกิจพอเพียง รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี ๒๕๕๐ (UNDP, ๒๐๐๗) ได้ระบุไว้อย่างชัดเจน ว่า “...เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญต่อ การพัฒนาพื้นฐาน จิตใจและจิตวิญญาณ มากกว่าการพัฒนาวัตถุ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งเศรษฐกิจพอเพียงถือว่าการพัฒนาจิตตน์นั้นต้องเป็น ส่วนหนึ่งของการพัฒนาทุกชนิดโดยไม่อาจแยกออกจากกันได้”

คำนิยาม **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** ที่พระบาททรงมา ให้ข้อคิดเกี่ยวกับเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การตัดสินใจ และ การกระทำเป็นไปอย่างพอเพียง นั่นคือ จะต้องอาศัยทั้ง คุณธรรมและความรู้ของคน เป็นสำคัญในการพัฒนาสู่ความ พอเพียง โดยอาจสรุปได้ดังนี้

■ **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วยการฝึกฝนให้มี ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบและความระมัดระวังที่จะนำความรู้ต่างๆ เหล่ำนั่นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และในขั้นปฏิบัติ **ความรู้** เป็นองค์ประกอบสำคัญในการ ตัดสินใจ อย่างถูกต้อง และเป็นประโยชน์ จึงต้องมีการแสวงหา ความรู้ เพิ่มพูนความรู้ จัดการความรู้ ต่อยอดความรู้ อยู่ตลอดเวลา ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในโลก

■ **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐาน จิตใจของคนในชาติ ประกอบด้วย **ด้านจิตใจ** คือการตระหนัก ในคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี ชื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญาอย่าง ถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และ **ด้านการกระทำ** คือ มีความขยันหมั่นเพียร อุดทน ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นให้ใช้หลัก ๓ ประการ ในการจัดการทรัพยากรุกมิตรอย่างสมดุลนั้น จำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพคือต้องมีคุณธรรมกำกับความรู้ในการดำเนินชีวิต (๒ เงื่อนไขสู่ความพอเพียง) เพื่อให้สามารถช่วยตัวเอง และยืนอยู่บนขาของตนเองได้อย่างเต็มภาคภูมิ ไม่เขย่งก้าวกระโดดตามคนอื่น โดยใช้ชีวิตอย่างประมาณตน เป็นเหตุเป็นผล และมีการเตรียมความพร้อมที่ดี เพื่อรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยไม่ประมาณ ซึ่งการที่แต่ละบุคคลจะสามารถพึงตนเองได้ตามความหมายนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้อย่างถูกต้องและเพียงพอ ในเรื่องใดๆ ก็ตามที่จะทำการ และมีกรอบหรือหลักในการปฏิบัติ ที่จะไม่ทำให้เกิดโทษ แต่นำมาซึ่งประโยชน์ฝ่ายเดียว นั่นก็คือ การต้องยึดหลักคุณธรรม ความถูกต้อง เป็นเหตุเป็นผล ตามความเป็นจริง ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเอง หรือผู้อื่น กล่าวคือ การยึดถือประโยชน์ส่วนรวม ก่อนประโยชน์ส่วนตัว และก็ต้องประกอบไปด้วยความเพียรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อป้องกันข้อบกพร่องไม่ให้เกิดขึ้น และพัฒนาปรับปรุงให้เกิดผลที่ดียิ่งๆ ขึ้นไป

แม้ว่า คุณธรรม จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิต และดำเนินงานทุกขั้นตอน แต่เนื่องจาก มาตรฐานคุณธรรม

ของคนในสังคมมีความแตกต่างกัน หรือมีระดับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่ละสังคมจึงต้องกำหนดกฎ เกณฑ์ ปกติการของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และต้องมีระบบบังคับใช้กฎหมาย กฎระเบียบที่มีประสิทธิภาพ และทำให้สังคมเกิดความสงบ เป็นระเบียบร้อย ในขณะเดียวกัน ก็จำเป็นต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อมให้คนพัฒนาตัวเองให้มีคุณธรรมด้วย

ยกตัวอย่าง หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตามเส้นทางของ ศีล สมาริ และปัญญา อันเป็นคุณธรรมพื้นฐานของการดำเนินชีวิต เพื่อให้คนในสังคมเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกัน มีจิตสำนึกรับผิดชอบในผลของการกระทำการของตน โดยเริ่มจากการที่แต่ละบุคคลมีความเห็นตรงกันชوب ตามหลักเหตุผล ความเป็นจริง เช่น เชื่อว่าการกระทำทุกอย่าง แม้เล็กน้อย ดีหรือชั่ว มีผลจริง แล้วมีความคิดชอบ คือ การคิด ริเริ่มอะไรก็ตามไปในทางที่ดีที่ถูกที่ควร มีวิชาชوب คือการกล่าวว่าจากที่เป็นเหตุเป็นผล ไม่หยาบกระด้าง ไม่ส่อเสียด นินทา ไม่เพ้อเจ้อ มีการกระทำชอบ คือ การกระทำอะไรแล้วแต่ ต้องทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ไม่ก่อให้เกิดโทษต่อตนเอง หรือผู้อื่น โดยเฉพาะการประกอบอาชีพที่ต้องเลือก สัมมาอาชีพ แล้วมุ่งมั่นในอาชีพ ด้วยความเพียร อุตสาหะ ในอาชีพนั้นๆ จดจ่อด้วยความมีสติปัญญา ด้วยสติชอบ และ

ฝีกจิตให้มีความตั้งมั่นเป็นสมาร์ทในการประกอบการกิจทั้งปวง
อย่างสໍາເສົ່ມອ

ຕ້ວຍໆຢ່າງການປະຫຼາດໃຫ້ຫລັກພອເພີ່ຍງ

■ ກາຮາເລື່ອງຊື່ພ (ພລິຕ/ບຣິກາຮ) ອຍ່າງພອເພີ່ຍງ ໂດຍຄຳນຶ່ງຄື່ງທຽພຍາກໃນດ້ານຕ່າງໆ ທີ່ມີອູ້ໃນພື້ນທີ່ ຮວມຄື່ງ ຄວາມສາມາດໃນກາຮບິຫາຮຈັດກາຮ ທັ້ງຄວາມຮູ້ ເທັນໂລຍື ປະສບກາຮນ ແລະ ຜັກຍາພຂອງຄົນແລະ ຊຸມໜັນ ແລ້ວເລື່ອກພລິຕ ສິນຄ້າທີ່ໃຫ້ທຽພຍາກ/ປັຈິຍກາຮພລິຕ ສອດຄລົ້ອງກັບສກາພ ຄວາມເປັນຈິງຂອງຄົນແລະ ກຸມືສັງຄມ ໂດຍຄຳນຶ່ງຄື່ງກຣມວິຊີກາຮ ພລິຕທີ່ໄໝກ່ອໄໝເກີດໂທໜີຕ່ອຄົນ/ສັງຄມ/ສິ່ງແວດລ້ອມ ຩີ້ວ່ອໃຫ້ວິຊີ ກາຮທີ່ເອົາດເອາເປີຍບຸຜູ້ອື່ນ ໂດຍກາຮຖຸຈົກຕ ຜິດກຸມໝາຍ ໄມໜີ ຈරຍາບຮຣນ ເພີ່ຍງເພື່ອແສງຫາພລປະໂຍ່ຈນສ່ວນຕ້ວ ອຍ່າງ ໄມເປັນອຮຮມ ຮວມຄື່ງກາຮວາງແພນທັ້ງປິມານແລະ ອຸນກາພກາຮພລິຕ ທີ່ເໜມະສົມກັບຄວາມຕ້ອງກາຮຂອງຝູ້ບົຣິໂກຄ ແລະ ຄຳນຶ່ງຄື່ງຄວາມ ຄຸ້ມຄ່າຂອງກາຮລົງຖຸນ ແລະ ກາຮຈັດກາຮຄວາມເສື່ອງ ດ້ວຍຄວາມ ຂື່ອສັຕ່ງສຸຈົກຕ ຂູ້ນໜີນເພີ່ຍຮ ອົດທນ ແລະ ໃຫ້ຄວາມຮູ້ທາງວິຊາກາຮ ດ້ວຍຄວາມຮອບຄອບ ແລະ ຮະມັດຮະວັງ ອຍ່າງມີສົດ ອົກທັ້ງ ເສະ ແສງຫາຄວາມຮູ້ອ່າຍ່າງຕ່ອນເນື່ອງ ເພື່ອໃຫ້ເກີດຄວາມຮອບຮູ້ ແລະ ເພີ່ມພູນປັບປຸງ ເພື່ອໃຫ້ກ້າວໜ້າໄປອຍ່າງເປັນຂັ້ນຕອນພຣ້ອມກັບ ຄວາມສມດຸລໃນຊື່ວິຕ

■ การรักษาทรัพย์อย่างพอเพียง เมื่อแต่ละคนประกอบอาชีพ ทำมาหากิน ทำให้ได้ทรัพย์มาครอบครอง และใช้เป็นปัจจัยในการบริโภคและยังซื้อขายแล้ว ก็จำเป็นต้องรู้จักรักษาทรัพย์ต่างๆ ให้มีใช้นานๆ เช่น ทรัพย์ส่วนบุคคล ต้องมีการใช้อย่างประหยัด ไม่ใช้อย่างลิ้นเปลือง ทะนุบำรุงรักษาสิ่งของ เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ให้คงสภาพอยู่คงทน เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้ยาวนาน และคุ้มค่า หรือ การมีส่วนร่วม ใส่ใจในการดูแลรักษาสาธารณสมบัติ กิจกรรมต่างๆ ของสังคม การรักษาสมดุลของธรรมชาติ การรักษาชนบทธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของชาติ เป็นต้น

■ บริโภคอย่างพอเพียง คือการใช้ทรัพยากร รวมถึงการใช้จ่ายทรัพย์ อย่างมัธยัสถ์ ซึ่งความมัธยัสถ์นี้ ต่างจากความตระหนัที่เป็นโงékับสังคมและตนเอง เพราะคนตระหนัทเป็นคนที่เห็นแก่ตัว แต่คนมัธยัสถ์เป็นคนที่รู้จักการละเท�ะในการจับจ่ายใช้สอย มีความพอประมาณในการใช้จ่ายอย่างสมเหตุสมผล สมดุลกับรายรับและอัตราพของตน และคำนึงถึงความประหยัด ความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ถ้าไม่มีเหตุจำเป็น หรือไม่เหมาะสม ก็ไม่ต้องใช้ ไม่ต้องซื้อ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างรอบคอบ ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม และต่อส่วนรวม โดยใช้สติ ปัญญา พิจารณา ตามเหตุผลความเป็นจริง อย่างไม่เข้าข้างตนเอง

การใช้ทรัพย์อย่างพอเพียง ควรมีการแบ่งสัดส่วนของทรัพย์ในการใช้จ่าย อย่างเหมาะสม ทั้งเพื่อการดำเนินชีวิต ภายในครอบครัว การแบ่งปันเพื่อแผ่แภ่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง การทำบุญตามความเชื่อและศรัทธาเพื่อประโยชน์ในภายภาคหน้า การลงเคราะห์ผู้ยากไร้ชัดสนในสังคม ตลอดจนการออมและลงทุน การทำประกันในรูปแบบต่างๆ เพื่อเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

**เริ่มต้นวันนี้ ที่ตัวเรา
ด้วยการใช้ชีวิตพอเพียง ...ตามรอยพ่อ**

“...คนเราถ้าพอยในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย
เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบี้ยนคนอื่นน้อย.
ถ้าทุกประเทศมีความคิด - อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ-
มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า
พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเรา
ก็อยู่เป็นสุข พอดีก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบี้ยนคนอื่น
ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจา ก็พอเพียง
ทำอะไร ก็พอเพียง ปฏิบัตินก็พอเพียง...”

(พระราชนิรันดร์เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา :

๔ ธันวาคม ๒๕๔๑)

บรรณาธิการ

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ สารานุกรมไทยฉบับเฉลิมพระเกียรติ ในโอกาสฉลองคริสต์มาสบัตครบ ๖๐ ปี. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ออมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชซิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๐.

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. สัมภาษณ์ในหนังสือ วังลัตดาวลัย.
สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. กรุงเทพมหานคร : บริษัทดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๗.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐศาสตร์บนราชฐานทางวัฒนธรรม.
๒๕๔๒.

พระสุธีร์ ชาครโ. ศิล สมาริ ปัญญา กับเศรษฐกิจพอเพียง.
ถอดจากบทสัมภาษณ์ ณ วัดป่าบ้านเหลา กอกหุ่ง อ.มัญจาคีรี
จ.ขอนแก่น, ๒๕๔๑.

ประเวศ วงศ์. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม : แนวทาง
พลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๒.

ปริyanุช พิบูลสร้างรุช. “เพิ่มผลผลิตอย่างพอเพียงใน
สถานศึกษา” ใน โรงเรียนสร้างคนต้นแบบคุณภาพ
เล่ม ๒. สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๑.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์ ๒๕๔๖.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : เกษตรบุลพรินท์, ๒๕๔๖.

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี ๒๕๕๐ : เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๐).

Priyanut Piboolsravut, co-authored with Chaiyawat Wibulswasdi and Kobsak Pootrakool, “Sufficiency Economy Philosophy and Development,” Presented at International Conference on Alternative Development, Bangkok, Thailand, July 2007.

Robert D. Putnam, “Bowling Alone: America’s Declining Social Capital,” Journal of Democracy. Washington DC, 1995.

United Nations, United Nations Millennium Declaration.

General Assembly Resolution 2 session 55,
September 2000.

World Commission on Environment and Development.

Process of preparation of the Environmental
Perspective to the Year 2000 and Beyond.

December 1983.

บันทึก